

Svart hål. Samtal som famlar i mörkret.

Jag fick brottas med mig själv innan jag tog steget in i det totala mörkret. Och det var jag inte ensam om på Magasin 3 i söndags; konsthallens café var fullt av folk som nervöst köade för att delta i Lundahls & Seittls performance ”The

Infinite Conversation”, som utspelade sig i ett kolsvart rum.

Vad hände? Mjuka händer ledde in mörkret och släppte taget när andras trevande händer och röster uppenbarade sig. Inga bilder, ingen möjlighet

Kolsvart konst.

att läsa av varandras kroppsspråk, sociala tillhörighet, ålder, hudfärg. Ingen aning om vad som hände i andra men jag bär med mig de trevande konversationerna om hur en så avskalad interaktion sätter medvetandet i gungning. BIRGITTA RUBIN

MISSA INTE
I kväll firar tidskriften 10TAL sitt nya nummer på Bokbazaren på Stockholms stadsbibliotek klockan 18.00. Deltar gör bland andra poeten Aase Berg, som nyligen fick DN:s nyinstiftade kritikerpris Lagercrantzen.

”

Medan mannen glider undan döms hon mångfaldigt: som kvinna, som underklass, som mor.

ria genom ”Kejneaffären”. Kanske en känsla av brödraskap efter alla år som osynlig arbetshäst?

Psykologiskt handlar stölder ofta om att stjäla det man saknat känslomässigt.

Chris har en liten summa pengar som gör det möjligt för henne att lämna sitt olyckliga äktenskap. Hon lånar ut dem till en av de presumtiva författarna runt krogbordet som hon är svag för. Dottern hon en gång tvingades lämna bort tar honom som älskare och tillsammans festar de bort pengarna. Chris blir återigen en människa som någon annan använder. Så föds kupongtjuven.

CHRIS BROTT har ingen aura av smartness eller triumf. På sitt arbete tar hon kuponger som är svåra att avyttra. Männen som initierar brottet slarvar. Medan mannen glider undan döms hon mångfaldigt: som kvinna, som underklass, som mor och medborgare. Men inte som arbetskraft. ”Duktig arbetsmänniska” noteras genomgående.

Christina Kellberg skriver om en familjehemlighet med konsekvenser för flera generationer kvinnor, sig själv, sin mor, sina barn. Hemligheten handlade om domen och döden, eftersom det paradoxala i uråldriga hedersmönster är att självmordet blir lika skamligt som fängelsedomen.

Här kartläggs smärtreaktioner som ärvs: upprepningstvängen, uppbröten, alkoholism, övergivenhet. Som att vara inlåst i en berättelse man aldrig får höra.

Vardagliga scener av disciplinering. Sinnesundersökningens krympande av en kvinnas liv till en fråga om brottsliga anlag och vulgär makeup. Nerver. Inskrivningen i kvinnofängelset i Växjö som tillhandahåller en ansiktsmask i linne med hål för ögonen. Om fången vill dölja sitt ansikte.

Det är en historia om vita dukar och svarta känslor, om män och kvinnor som misslyckas med sina drömmar. Memoar och 1900-tals-historia, en studie av klassamhällets sårtytor som rör mig mycket.

Här dog en medelålders kvinna av 1900-talet. Hennes brott var hunger, ja ordinär hunger orsakad av arbetslöshet också, men mest hunger efter frihet och självkänsla. Glöm henne inte.

ULRIKA MILLES
litteratur@dn.se

Chris Frykholm och likadana kuponger som de hon stal, uppfiskade ur DN:s arkiv-gömmor.

ILLUSTRATION: LOTTEN SUNNA FOTO: SCANPIX

tjuvar

ter den som Elin Wägnar beskriver i ”Norrtullsligan” från 1908.

Där handlade det om unga, ogifta underbetalda kontorsflickor utan rösträtt som under hotet om dåligt rykte åter fattiga middagar på rummet. Chris tillhör de gifta, underbetalda kontorskvinnorna som under kriget upplevde en något större frihet för att de tillfälligt behövdes.

MEN FRIHETEN hade gränser. Det intensiva storm- och restaurangliv som Chris delar med sin vuxna dotter är riskabelt. På ytan är en utmaning mot alla idéer om en kvinnas plats, ett provande av de möjligheter som moderniteten förde med sig. En kvinna kanske inte måste stå ut? Hon vågar drömma om att skilja sig, tar ett glas, syns i offentligheten som en annan karl på dekis.

Under ytan en storsorg, ett farligt självförakt som gör henne orädd och historien ovanlig. Brottsslingen i oväntad skepnad som en av livet skamfilad tant med vaga drömmar om att skriva. Kontakterna med Klarabohemer och proffskriminella droghandlare som den ökända Apelsinmannen som senare skulle vandra in i 50-talets rättsrötehisto-

FOTO: SCANPIX

Snygg eller ful? Åsikterna går vitt i sår om Arkitekturskolan på Östermalm som brann i förra veckan.

Ur eld i aska. Nu kan Stockholms mest hatade hus få ett nytt ansikte.

ARKITEKTURSKOLAN I Stockholm har brunnit. Men ur askan kan en helt ny möjlighet öppna sig.

Tack vare en beundransvärt professionell brandbekämpning räddades huvudparten av byggnaden – med bibliotek, arkiv, servrar, ritsalar fyllda med elevprojekt, och hundratals arbetsrum med ackumulerad kunskap i form av skrifter, studiekompendier, bilder, modeller som skolans lärare, elever och forskare åstadkommit under många decennier...

Men vad händer nu med det omtalade huset?

Arkitektskolan är en av ytterst få fullfjädrade svenska exponenter för det förkättrade ”brutalistiska” byggnadsskicket, ritat av professor Gunnar Henriksson och konstnärlige medarbetaren John Olsson. Brutalisterna strävade efter ärligt hanterade material och huset är osentimentalt och funktionellt byggt för att vara arkitekturskola, likt en gammal lada eller industribyggnad. Det är lika karaktäristiskt som exempelvis det brittiska arkitektparet Alison & Peter Smithsons Art Building vid universitetet i Bath, som var med att ge ett innehåll åt begreppet *The new brutalism*. Just därigenom sticker byggnaden ut, märkbart uppkäftigt, mitt på övre Östermalm.

Alla förutfattade meningar och klichéartade åsikter om be-

tong som fult och omänskligt har alltså fått fritt utlopp beträffande arkitekturskolan.

Samtidigt är denna bespottade gökunge älskad: av yngre generationer, av arkitekturlärare och arkitekter, av ständiga utländska besökare, till och med av stockholmare som har en annan syn, och för vilka betong inte nödvändigtvis är en svordom.

SÅ OLIKA KAN VI SE SAKER. Det har talats om byggnadsminnesförklaring – och samtidigt stans fulaste hus. Ett är säkert – det lämnar få oberörda och som representant för sin tid uppfyller det kulturminneslagens formulering om att vara synnerligen märklig.

Vilken annan byggnad i Sverige från denna tid har väckt så starka känslor?

Vi måste kunna diskutera och formulera våra ståndpunkter, värdera arkitektur från olika infallsvinklar, nyanserat. Det är detta man kan efterlysa mitt i allt beskäftigt tyckande. Orka se, orka bedöma, orka värdera. Vad finns annars av arkitekturkultur i ett land?

Man kan ha viktiga invändningar. Huset möter gatan och trottoaren med en knytnäve. Ett stort garage och en lång spinkig trappa som entré är inte ett särskilt civiliserat sätt att möta staden. Redan professor Bengt Edman lade på

80-talet ett förslag att bygga om garaget till bibliotek och utställningsyta med stor välkomnande entré direkt från gatan. Fler förslag har gjorts sedan dess.

Byggnaden skulle säkert få ett helt annat bemötande om den på detta sätt öppnade sig och tog emot sin omgivning. Och utställningar kunde visas för alla, tack vare det centrala läget. Vilken utmärkt plattform för kunskapsutbyte och samtal! Vilken förträfflig satellit för KTH i staden!

Planerna att flytta upp hela verksamheten till KTH campus norr om Valhallavägen bör därför omprövas och skrinläggas omgående. Och pengarna användas bättre. I huvudstaden behöver vi fler platser för att diskutera vår gemensamma fysiska miljö.

Vi bör absolut ta chansen till en nysatsning, nu när lågdelarnabrunnit. Byggnaden är skraddarsydd som arkitekturskola och bör förbli arkitekturskola! Verksamheten ska vara utåtriktad och tillgänglig.

Det är en chans som inte får missas.

ELIZABETH HATZ
Arkitekt SAR/MSA, ass. professor på Irland samt arkitekturskolan KTH

CARL-GUSTAF HAGANDER
Arkitekt SAR/MSA, tekniskt råd vid Mark- och Miljööverdomstolen

OLA ANDERSSON
Arkitekt SAR/MSA

FREDRIC BEDOIRE
Professor i arkitekturhistoria vid Kungl Konsthögskolan, 1978–92 ansvarig för ämnet arkitekturhistoria vid KTH

Kom tillbaka, korrekturläsrae!

Charlotte Reimerson har slagit till igen. I hela sitt liv har hon varit fruktad konsumentreporter i press och tv, en gång ”Ögat på öret” i Expressen, 1980 belönad med Stora journalistpriset. Och ännu vid 84 års ålder har hon inte gett upp, nu gäller det dödsannonser som de sörjande betalar dyrt för, men vad får de?

”Vår älskade pappa”. ”Riddaren av Hedersregionen”. ”Beravningsgudsthänsen”.

Efter att hon 1994 noterat konstiga fel i en annons över

FOTO: MATTIAS BARRÅ

Charlotte Reimerson, från felfinnare.

en bekant började hon samla exempel som hon redovisar i Presshistorisk årsbok 2011, delvis ägnad åt just konsumentjourna-

listik – mer specifikt den klassiska epok på 1960-talet då Willy Maria Lundberg och hon själv blev läsarnas fräna ombudsmän i kampen mot allsköns skräpvaror. Det blev rätt många liknande stavfel genom åren, och i gammal god stil har Charlotte Reimerson nu jagat ansvariga, bara för att finna att tidningarna skyller på begravningsbyråerna, som skyl-ler på de sörjande själva som är med och godkänner de färdiga annonserna.

Ack, forna tiders korrekturläsare, saknaden är stor. ”Jordfästningen har ägt rum i stilleht.” LARS LINDER